

- Pearson, K., *The Grammar of Science*. Smith, Gloucester, 1957 (heruitgave derde druk 1911).
- Russell, B., On the notion of cause. In: *Mysticism and logic*, Unwin, London, 1963. (from Proc. Aristotelian Soc, 1912).
- Shea, B. M., Schooling and its antecedents: substantive and methodological issues in the status attainment process. *Rev. of Educ. Research*, 46, 1976, 463-526.
- Taylor, H. F., Playing the dozens with path analysis: methodological pitfalls in in Jencks et al: 'Inequality'. *Sociology of Educ.*, 46, 1973, 433-450.
- Tukey, J. W., Causation, regression, and path analysis. In: *Statistics and mathematics in biology*. Iowa State University Press, Ames, 1954.
- Turner, M. E., & Stevens, C. E., The regression analysis of causal paths. *Biometrics*, 15, 1959, 236-258.
- Wold, H. O., Mergers of economics and philosophy of science. *Synthese*, 20, 1969, 427-482.
- Wright, S., Correlation and causation. *J. Agricultural research*, 20, 1921, 557-585.
- Wright, S., The theory of path coefficients: a reply to Niles's criticism. *Genetics*, 8, 1923, 239-255.
- Wright, S., The method of path coefficients. *Ann. Math. Statist.*, 5, 1934, 161-215.
- Wright, S., Path coefficients and path regressions: alternative of complementary concepts? *Biometrics*, 16, 1960, 189-202.

Weerwoord op De Leeuw 'Sociale wetenschappen tussen relevantie en methode'

J. Dronkers en U. de Jong

De methodologische bezwaren van De Leeuw tegen het onderzoek van Jencks (en dus tegen onze replicatie) die hij in 1 (causale modellen), 2 (De variabelen), 3 (De gegevens) en 4 (De bewerkingen) opsomt, delen wij. In onze kritiek op Jencks hebben wij niet uitsluitend de weg van De Leeuw gekozen, nl. de opsomming van methodologische bezwaren die elders reeds geuit zijn. Naast ons bibliografisch overzicht van de discussie naar aanleiding van Jencks (De Jong en Dronkers, 1977) kozen wij ook een andere, wellicht minder gebruikelijke weg, nl. het demonstreren van Jencks werkwijze voor het Nederlands publiek zodat ieder de ernstige beperkingen van die werkwijze duidelijk kan zien. Heel bewust hebben wij niet meer gedaan dan Jencks in het door ons geciteerde deel van zijn Appendix B deed. Wij hebben dus geen alternatieve causale modellen onderzocht, geen interactie tussen de variabelen trachten te bepalen, etc. De resultaten, die wij in hoofdstuk 4 van ons artikel presenteren, passen binnen deze doelstelling. Wij laten daar zien welke conclusies er op

grond van overeenkomstige Nederlandse data *binnen* Jencks' model en werkwijze getrokken kunnen worden. De Leeuws opmerking (bladzijde 30) dat wij ons hier hebben laten meeslepen wijzen wij af. Wij laten slechts de consequenties zien.

Ons ernstigste bezwaar richt zich echter tegen De Leeuws Inleiding en Samenvatting. Hij verwerpt elk gebruik van Jencks' en onze resultaten op grond van hun dubieuze wetenschappelijke waarde (De Leeuw, bladzijde 29). Hij mist op deze wijze het spanningsveld waarbinnen de sociale wetenschappen werken; het spanningsveld tussen wetenschappelijk verantwoorde en maatschappelijk relevante conclusies. De Leeuw kiest ons inziens eenzijdig voor de pool van wetenschappelijk verantwoorde conclusies.

In Nederland is er thans een levendige discussie gaande over de relaties tussen milieu, onderwijs en arbeidsmarkt, gestimuleerd door de Contourennota en de economische crisis. Dit debat wordt — vooral in de onderwijssector — niet gekenmerkt door een goed gebruik van wetenschappelijk onderzoek, hetzij door de afwezigheid daarvan, hetzij door de gemakzucht van de discussianten. Dit kan geïllustreerd worden aan de rol van Jencks' studie in de Contourennota-discussie. Het boek verscheen in 1972, maar pas in 1976 besloot de Stuurgroep Onderwijs sociologie een studiedag aan de kritiek op Jencks te wijden (De Jong en Dronkers, 1977). In de tussentijd werden de conclusies van Jencks lustig als wetenschappelijke waarheden gedebiteerd, niet alleen door belangenorganisaties (bv. Traas, 1974) maar ook door onderzoekers (bv. Walsteijn, 1975; Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1976; de Moor en Stouthard, 1976). Op dit misbruik van Jencks conclusies is nauwelijks gereageerd (Dronkers, 1976). Zonder twijfel is dit gebruik de reden waarom in de Contourennota II (1977: 22) de resultaten van Jencks worden vergeleken met die van Tinbergen (1975), ten einde een van de bezwaren tegen de onderwijshervormingen (de grenzen van de mogelijkheden van het onderwijs zijn bereikt) af te wijzen. Dit simpele voorbeeld laat opnieuw zien dat sociaal-wetenschappelijk onderzoek een factor kan zijn in een maatschappelijke strijd. De taak van de sociale wetenschappen in deze strijd is het bevrijden van de menselijke kennis over de maatschappij uit de greep van onwetendheid, van borreltafelpraat en van vastgeroeste vooroordelen. Dit is reeds lang een van de belangrijkste bestaansgronden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek, vanaf Balthasar Bekker (Baschwitz, 1964: 380) tot op heden. Eén van de middelen is empirisch onderzoek, d.w.z. onderzoek verricht met door anderen controleerbare theorieën, methoden en gegevens. Het gevaar bestaat evenwel dat het middel van empirisch onderzoek, door het gewicht van de daaruit voortvloeiende eisen, het doel van de sociale wetenschappen (betere kennis van de samenleving) gaat overheersen. Men kiest dan voor goed onderzoekbare (maar daardoor vaak minder maatschappelijk relevante) problemen óf voor het uit-

stellen van publikatie van onderzoeksresultaten die, hoewel relevant, niet voor 100 % betrouwbaar zijn. De Leeuw lijkt in zijn kritiek op ons artikel het middel te verabsoluteren ('Het politiek belang van dit soort studies is aanzienlijk groter dan het wetenschappelijk belang, bladzijde 29) en voor de laatste mogelijkheid te kiezen ('Het is betreurenswaardig dat analyses gepubliceerd worden waarvan niet eens de mate van misleidendheid vastgesteld kan worden', bladzijde 34).

De consequentie van De Leeuws keuze voor 100 % betrouwbaarheid is dat hij pas in het jaar 2000 wetenschappelijk verantwoorde resultaten kan publiceren over de schoolgeneratie van 1960-1970. De maatschappelijke relevantie van deze verantwoorde conclusies zal dan echter gering zijn omdat onderwijs en arbeidsmarkt dan sterk gewijzigd zullen zijn.

Wij menen dat er in de sociale wetenschappen een andere keus gemaakt moet worden.

Het stukje voor stukje afbreken van de onwetendheid over onze maatschappij kan uitsluitend door niet eenzijdig te kiezen voor één van de opdrachten voor de sociale wetenschappen: wetenschappelijk verantwoorde óf maatschappelijk relevante conclusies.

In elk onderzoek zal men concessies moeten doen, soms aan bepaalde methodologische eisen, soms aan bepaalde aspecten van de maatschappelijke relevantie, afhankelijk van het studie-object Dit geldt ook voor ons onderzoek. De winst van onze concessies is, zoals De Leeuw beaamt (bladzijde 36), dat Jencks' conclusies in Nederland onbruikbaar zijn geworden en dat er thans de uitdaging ligt betere gegevens te vinden en meer adequate methoden te gebruiken. Ons artikel kan wetenschappelijk onderzoek op het genoemde terrein stimuleren doordat wij aangetoond hebben dat ook in Nederland onderwijs-sociologisch onderzoek, dat aan buitenlandse maatstaven voldoet, goed mogelijk is. Door het publiceren van dit soort onderzoek kan droog zwemmen in theorie en methodologie voorkomen worden en ook de wederzijdse koud-water vrees verdwijnen. De reactie van De Leeuw beschouwen wij als het eerste positieve resultaat: de beste Nederlandse methodologische kritiek op Jencks sinds 1972.

Wij houden echter vast aan de conclusie dat ons onderzoek een *iets* grotere kennis van de mogelijke relaties tussen milieu, onderwijs en arbeidsmarkt in Nederland heeft opgeleverd.

Onderzoekers en beleidsvoerders kunnen *iets* meer grond onder de voeten hebben, al is het niet veel.

Uiteraard zijn er altijd op concrete resultaten beluste lezers en komen er altijd hoogst aanvechtbare uitspraken in de pers en in de beleidsnota's terecht. De reactie van de sociale wetenschappen hierop moet niet zijn het verzwijgen van het beetje kenniswinst uit vrees voor misbruik. Het antwoord op misbruik

moet zijn harde publieke kritiek daarop en het bevechten van wetenschappelijke zelfstandigheid tegenover de eisen van de machthebbers en subsidienten.

Literatuur

- Baschwitz, K., *Heksen en heksenprocessen*, Arbeiderspers, Amsterdam, 1964.
- Contourennota van een toekomstig onderwijsbestel 2, Tweede Kamer, zitting 1976-1977, 14425, nrs. 1-2.
- Dronkers, J., Kanttekeningen bij het rapport van W. A. W. van Walstijn, 'Kansen op Onderwijs', in: *Tijdschrift voor Onderwijsresearch* 1 (1976), nr. 6: 273-277.
- De Jong, U. en J. Dronkers, *Studiebijeenkomst over 'Inequality' van Chr. Jencks e.a.*, SISWO-studiebijeenkomsten onderwijssociologie, nr. 2, SISWO, Amsterdam 1977.
- De Moor, R. A. en Ph. C. Stouthard, De Contourennota en het sociaal-wetenschappelijk onderzoek, *Sociale Wetenschappen*, 19 (1976 1: 1-45).
- Tinbergen, J., *Income distribution: analysis and policies*, Amsterdam, North-Holland publishing company, 1975.
- Traas, J. C., De school veroorzaakt de ongelijkheid niet, *Weekblad voor leraren*, 6e jrg. nr. 11, p. 406-407, 1974.
- Walstijn, W. A. W. van, *Kansen op onderwijs, een literatuurstudie over ongelijkheid in het Nederlandse onderwijs*, Den Haag: Voorlopige Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, 1975.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, *Commentaar op de nota: 'Contouren van een toekomstig onderwijsbestel'*, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1976.